

ФІЛОСОФСЬКІ КОНЦЕПЦІЇ:
ІСТОРИЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

DOI 10.33930/ed.2019.5007.22(4)-7

УДК 141.132.165.63

ПРО МЕХАНІЗМИ ІНТУЇЦІЇ В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ
ЛЮДИНИ

ABOUT INTUITION MECHANISMS IN THE CONTEXT OF HUMAN
ACTIVITY

О. В. Мальцев

Актуальність теми дослідження. Дослідження діалектичного протиріччя раціонального та ірраціонального, джерела розвитку діяльності, виявлення поля механізмів інтуїції в діяльності, також категоріальної демаркації з іншими критеріями системного спрацювання механізмів пам'яті потребують філософського осмислення концептуалізації механізмів інтуїції в діяльності, в діалектиці раціонального та ірраціонального в цілепокладанні в умовах ХХІ сторіччя.

Постановка проблеми. У проблемному полі вважаємо за необхідне досліджувати механізми інтуїції (як ірраціонального) в діяльності (як раціонального, оскільки цілепокладання - її основний критерій) та сучасних гуманітарних досліджень на основі філософського принципу об'єктивності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Постнекласична раціональність повертається до проблем свідомості, діалектичної єдності раціонального та ірраціонального

Urgency of the research. The following article represents a research of rational and irrational dialectic contradiction, activity development sources, identification of the field of mechanisms of an intuition in its action, as well as categorial demarcation with other criteria of system operation, as the mechanisms of memory require philosophical judgment on a conceptualization of mechanisms of an intuition activity, rational and irrational in aim-estimation dialectics in the conditions of the 21st century.

Target setting. In the problem field we consider it necessary to review mechanisms of intuition (as irrational) in human activity (as rational goal-setting is its principal criterion), as well as recent humanitarian researches based on the philosophical principle of objectivity.

Actual scientific researches and issues analysis. The postnonclassical rationality is returned to problems of consciousness, dialectic unities of rational and irrational in practical, informative

в практичній, пізнавальній та комунікативній діяльності людини, колективу, суспільства, людства. Тому значуще місце у розв'язанні проблеми інтуїції мають дослідження діяльнісного підходу С. Рубінштейна, М. Кагана, К. Альбуханової-Славської, М. Кветного, В. Сагатовського, А. Брушлінського; долеаналітичного підходу Л. Сонді, М. Ахтніха та ін.; дослідження теорії прийняття рішень Г. Гігеренцера, Д. Канемана, С. Епстайна, Г. Попова та інших філософів і дослідників раціонального та ірраціонального у діяльності людини.

Постановка завдання. Необхідність осмислення механізмів інтуїції в процесі діяльності мають як теоретичну, так і практичну актуальність. У ХХІ столітті спостерігається динамічне зростання інтересу до досліджень, спрямованих на виявлення індивідуальних і групових, ситуативних і психологічних, біологічних і соціальних, особистісних і суспільних чинників пізнавальної діяльності. Однак відкритими залишаються питання принципів функціонування механізмів інтуїції та, відповідно, того, як керуватися такими принципами в процесі розв'язання завдань набуття навичок, самонавчання, підвищення кваліфікації тощо в сучасних умовах, що динамічно змінюються, у швидкоплинних змінах навколишнього середовища, – все це свідчить про актуальність дослідження механізмів інтуїції в контексті практичної діяльності людини.

У нашій науковій розвідці ми сфокусувалися на проблематиці механізмів інтуїції в центральних процесах діяльності, в

and communicative activity of human, group, society, humanity. Therefore a problem of intuition was taken a significant place in the decision researches of activity approach of S. Rubenstein, M. Kagan, K. Albukhanova-Slavskaya, M. Kvetny; A. Sagatovsky, A. Brushlinsky; fate-analytical approach of L. Szondhi, M. Acjtnich; in researches of the theory of decision-making of G. Gigerentser, D. Kaneman, S. Epstein, G. Popov as well as other human activity rational and irrational aspects philosophers and researchers.

The research objective. The need for judgment of mechanisms of an intuition in the course of activity enhances both theoretical, and practical relevance. In the 21st century the dynamic growth of interest to the researches directed to the identification of individual and group, situational and psychological, biological and social, personal and public factors of cognitive activity is observed. Nevertheless, some questions concerning principles of functioning of mechanisms of intuition remain unsolved and, respectively, how to be guided by such principles in the process of skills acquisition, self-training, professional development solving problems, etc., specifically in modern situations of dynamics increase, some transient changes of the environment. The mentioned aspects demonstrate the relevance of researches on the mechanisms of intuition in the context of practical activities of the person.

In our scientific investigation we were focused on a perspective of the mechanisms of intuition within the central processes of activity: in goal-setting and decision-making

цілепокладанні і процесі прийняття рішення.

Виклад основного матеріалу. Якщо об'єктом нашої роботи є діяльність людини, то предметом - механізми інтуїції. Тому метою нашої статті є викладення філософського осмислення механізмів інтуїції в діяльності людини. Основні ідеї автора пройшли відповідну апробацію в наукових і експедиційних польових дослідженнях 2015 - 2020 р.р. У цій статті вони системно викладені і представлені вперше. Новаторство даної статті полягає у висвітленні результатів проведеного дослідження, що відображає підсумки систематизації знання про механізми інтуїції, які є результатом філософського осмислення принципів роботи блоків пам'яті людини.

Дослідження діалектичного протиріччя раціонального та ірраціонального, джерела розвитку діяльності має конкретні прояви протиріччя у взаємозв'язку інтуїції та цілепокладання, єдності свідомості та пам'яті. Саме тому виникає необхідність розгляду основних механізмів пам'яті, а саме: прототипологічного блоку, архетипологічного та блоку родового несвідомого, цілісність яких визначає модель пам'яті.

Висновки. Викладені ключові позиції, по-перше, розкривають нові перспективні напрямки наукових досліджень як в сфері філософської антропології, соціології, глибокої психології, так і широкої сфері розв'язання щоденних завдань, що вимагає розробки методичних систем, рекомендацій та матеріалів, які

process.

The statement of basic materials. The human activity is the object of the conducted research, the mechanisms of intuition is its subject. Therefore, the purpose of this article is statements of a philosophical comprehension of intuition mechanisms functioning in human activity. The main ideas of the author experienced the corresponding approbation in scientific and field researches of 2015-2020. They are systemically stated and presented in this article for the first time, as well. The innovation of the following article consists of the conducted research issues that reflect the systematization of knowledge of the mechanisms of intuition which result in a philosophical comprehension of the principles of operation of human memory blocks.

Researches of a dialectic contradiction rational and irrational, activity development sources hold concrete manifestations of a contradiction in an intuition and goal-setting connection, uniting of consciousness and memory. For this reason there comes a requirement to consider the main mechanisms of memory, namely: the prototipology memory block, archetypology memory block, and the ancestral unconscious block which integrity is defined by the memory model.

Conclusions. The aforesaid key positions, firstly, initiate the new perspective directions of scientific research in the field of philosophical anthropology, sociology, deep psychology, as well as wide solution area of daily tasks demanding the development of methodical systems, recommendations, and materials

сприяють отриманню результатів в житті та діяльності в єдності раціонального та ірраціонального, свідомого та інтуїтивного.

По-друге, у дослідженні принципів як пізнаних закономірностей, що покладені в основу практичної діяльності, а саме принципів інтуїції, було представлено модель пам'яті, яка складається з трьох механізмів та відповідних трьох структурних блоків: а) механізм інтуїції, що ґрунтується на прототипологічному блоці; б) механізм інтуїції, основою якого є архетипологічний блок пам'яті; в) механізм інтуїції, основою якого є блок родового несвідомого пам'яті.

По-третє, описано принципи, що визначають процеси формування інтуїтивного знання в різних блоках даних пам'яті людини.

Ключові слова: пам'ять, феноменологія пам'яті, інтуїція, механізми інтуїції, пізнання, родова спадщина, середовище пам'яті.

which promote the achieving results in life and activity in the unity of rational and irrational, conscious and intuitive unity.

Secondly, in a research of the principles concerning the regularities as the basis for practical activities, namely the principles of an intuition, the memory model, consisting of three mechanisms and respective three structural blocks: a) the intuition mechanism of intuition which is based by the prototipology block; b) the intuition mechanism which functioning is reasoned by the archetypology memory block; c) the intuition mechanism which functioning is based on the ancestral unconscious memory block.

Thirdly, we have represented and described the principles defining processes of intuitive knowledge formation within different blocks of data of human memory.

Keywords: memory, phenomenology of memory, intuition, mechanism of intuition, cognition, ancestral heritage, memory environment.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними знаннями. Розвиток досліджень раціонального та ірраціонального в теорії пізнання завжди стикався з визначенням такого процесу як інтуїція, яку в теорії пізнання і філософії можна віднести до “вічних проблем”, що постають перед кожним філософом на кожному конкретно-історичному етапі розвитку суспільства. Тому ми можемо стверджувати позачасову актуальність філософського осмислення інтуїції, її механізмів у прийнятті рішень та діяльності в цілому.

Постнекласична раціональність (за визначенням В. Стьопіна) завжди повертається до проблем свідомості, раціонального і ірраціонального в практичній, пізнавальній і комунікативній діяльності людини, колективу, суспільства, людства [1]. Необхідність осмислення механізмів інтуїції в процесі діяльності має як теоретичну, так і практичну актуальність. У XXI столітті спостерігається динамічне зростання інтересу до досліджень, спрямованих на виявлення індивідуальних і групових, ситуативних і

психологічних, біологічних і соціальних, особистісних і суспільних чинників пізнавальної діяльності, що визначають прийняття оптимальних рішень в умовах посилення тиску невизначеності середовища і вимог до швидкості прийняття рішень. В якості досліджуваних особистісних, соціально-психологічних і суспільних факторів пропонуються такі концепти прийняття рішень як інтуїтивні і прогностичні здібності, готовність до ризику, адаптивність та інші [7].

У сучасній науці дослідження раціонального та ірраціонального в мисленні поєднує методологічні та практичні аспекти проблеми. З раціональним пізнанням інтуїцію об'єднує єдність усвідомленого та несвідомого у образному мисленні (здійсненні єдності образу до появи демаркації на суб'єкта та об'єкта), у “живих образах” діяльності, безпосередності набуття знання, з ірраціональним – самобудови логічного, раціонального ірраціональним. Представлена демаркація виступає первинною, оскільки пізнання знаходиться в нерозривній єдності з раціональним, а ірраціональне може бути і чуттєвим, і раціональним. Практичні аспекти проблеми співвідношення інтуїції та раціональності включають розгляд інтуїції як компонента регуляції прийняття рішень і оцінку раціональності мислення з точки зору адекватності і виправданості використання інтуїтивних процесів прогнозування (О. В. Степаносова, 2000) [12].

Один з цих аспектів - готовність людини покладатися на несвідомі, незрозумілі для самого індивіда критерії вибору. Зокрема, у працях О. В. Степаносової продемонстровано, що вибір рішення виступає найбільш ефективним при дотриманні двох аспектів: людина довіряє власним інтуїтивним виборам і включає інтуїтивні передбачення до процесу подальшого аналізу і формування фінального вибору [12].

Звертаючись до досліджень в галузі глибинної психології (вісь сучасних знань про несвідоме), відзначимо, що ще сто років тому Ліпот Сонді, засновник школи долепсихології, вивчаючи такий блок пам'яті як родове несвідоме, підкреслював особливу роль інтуїції в становленні діяльності людини. Л. Сонді, зокрема, визначав такий важливий життєвий вибір людини як рід її діяльності, ремесло чи професія. Інакше кажучи, діяльнісний підхід, що забезпечує певну систему існування людини, в тому числі залежить від інтуїції та якісного спрацьовування її механізмів [21].

У цьому положенні Л. Сонді дійшов того ж висновку, що у діяльнісному підході А. Брушлінський, але останній - з іншого боку, про те, що суб'єктом є “людина, люди на вищому (індивідуалізованому) рівні діяльності, спілкування, цілісності, автономності” [10, с. 21].

Якщо у діяльнісному підході визначається роль інтуїції відносно раціонального та цілепокладаючого, то у психоаналізі

досліджується взаємозв'язок з ірраціональним. Так, Зигмунд Фрейд безпосередньо описував зв'язок інтуїції з несвідомим. “Як і будь-який процес, що відбувається в цій області, вона (інтуїція) в достатній мірі ірраціональна” [22]. Інший метр глибинної психології, першовідкривач і знавець світової архетипології, Карл Густав Юнг у праці “Інстинкт і несвідоме” писав: “Інтуїція - це несвідомий процес, результатом якого є вторгнення несвідомого вмісту раптової ідеї або передчуття в свідомість”. Однак, яким саме чином організовується дане “вторгнення” - на даний момент це відкрите дискурсивне питання [13].

У проблемному полі нашої статті ми вважаємо за необхідне досліджувати механізми інтуїції (як ірраціонального) в діяльності (як раціонального, оскільки цілепокладання – її, діяльності, основний критерій), в дослідженні і теоретичних моделей глибинної психології, які стали класичними, і сучасних гуманітарних досліджень на основі принципу об'єктивності.

Мета статті: філософське осмислення механізмів інтуїції в діяльності, в діалектиці раціонального та ірраціонального, свідомості та пам'яті. Ця мета передбачає дослідження діалектичного протиріччя раціонального та ірраціонального як джерела розвитку діяльності, виявлення поля механізмів інтуїції в діяльності, а також категоріальної демаркації з іншими критеріями системного спрацьовування механізмів пам'яті, а саме блоків прототипологічного, архетипологічного та родового несвідомого.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких було розпочато вирішення даної проблеми. Сьогодні феномен “інтуїції” являє собою особливі когнітивний, емотивний і конативний процеси. Когнітивний аспект відображає процес продукування нових знань, емотивний – її чуттєву основу, конативний – її поведінкові прояви. Звичайно, перш ніж прийти до розв'язання поставленого завдання, здійснюється досить клопітка робота, результати якої і приводять до інтуїції. Важливо підкреслити той факт, що інтуїція в межах філософської теорії пізнання формулювалася як дихотомія двох типів знання: інтуїтивного, безпосереднього, що не спирається на доказ, та раціонального, опосередкованого, пов'язаного з доказом [1]. Таке ж формулювання проблеми інтуїції представлене сьогодні в психологічній дисципліні [2].

Розглянемо основні зарубіжні теоретичні підходи до дослідження інтуїції. Як вид процесу мислення інтуїція визначена в теорії раціонально-дослідної самоорганізації С. Епстайна (2003, 2010) [2; 15] у двофакторній моделі пізнавальних процесів К. Є. Станович і Р. Ф. Уеста (2000) [20]; в підході Р. Хогарта (2001), який описує “мовчазний” і “навмисний” способи обробки інформації і таке інше.

Представлені моделі описують два різні режими мислення: свідоме і несвідоме. Процеси, що проходять в першому режимі, описуються як раціональні, аналітичні, усвідомлені, побудовані на умовиводах, тобто такі, що відображають реальність. Другий - інтуїтивний режим, як передбачається, підпорядковується зовсім іншим принципам роботи. С. Епстайн називає цей режим мислення "досвідний" і визначає, що він обробляє інформацію в автоматичному, асоціативному, цілісному, невербальному і швидкому форматі. Ці операції, як правило, не можуть бути доступні самоаналізу та іншій формі обробки даних [2; 15].

З точки зору проблематики навчання і самонавчання зазначимо роботи Р. Хогарта, в яких описано, що формування складних когнітивних схем відбувається в процесі явного навчання шляхом цілеспрямованого повторення через "доброзичливі" структури навчання й доповнюється навчанням неявним, яке значною мірою є автоматичним [17]. Неявне навчання, на думку Р. Хогарта, може бути усвідомлено підсилено при розвитку уважності до зовнішніх (з боку навколишнього середовища) і внутрішніх (з боку тілесних реакцій) сигналів. Сприйнята інформація відкладається, немов в архів, без усвідомлення і зберігається в блоках пам'яті для потенційного використання в майбутньому. Неявне навчання не вимагає ані зусиль, ані свідомого наміру і, тим не менш, інформація, що зберігається в пам'яті, може бути згодом витягнута коли це необхідно, навіть для виконання тих завдань, які ніколи раніше не були представлені в досвіді людини, тобто - які ніколи раніше індивід не виконував, а отже, таких інцидентів немає і в сховищі пам'яті в якості досвіду, на що також вказував М. Каган [3].

У дослідженнях, зосереджених на механізмах інтуїтивного прийняття рішень, присутні розбіжності щодо того, чи приводять інтуїтивні судження до успішних рішень і чи можна це робити керовано. Ряд досліджень демонструє, що експлуатація інтуїції в прийнятті рішень поступається іншим, більш раціональним моделям (наприклад, Д. Канеман, 2004) [4]. Одночасно зростає кількість зарубіжних публікацій, які показують, що за відповідних умов для деяких людей інтуїція може бути настільки ефективна, що може перевершувати і інші підходи до прийняття рішень (роботи Р. Хогарта, Т. Бетча, Е. Седлер-Сміта, Е. Шефі та ін.) [14; 19].

Необхідність осмислення механізмів інтуїції в процесі діяльності мають як теоретичну, так і практичну актуальність. У ХХІ столітті спостерігається динамічне зростання інтересу до досліджень, спрямованих на виявлення індивідуальних і групових, ситуативних і психологічних, біологічних і соціальних, особистісних і суспільних чинників пізнавальної діяльності [4; 19]. Однак відкритими залишаються питання принципів функціонування механізмів інтуїції і, відповідно, те, як керуватися такими

принципами в процесі вирішення завдань набуття навичок, самонавчання, підвищення кваліфікації та т. ін. в сучасних умовах навколишнього середовища, що динамічно змінюються, що також свідчить про актуальність дослідження механізмів інтуїції в контексті діяльності людини.

Постановка дослідницьких завдань. Методологічні підходи дослідження особливостей філософії історії як розвитку соціокультурної поведінки і діяльності, що визначають його ефективність, потребують пошуку концепту, який діалектично поєднує поведінку і діяльність, ірраціональне та раціональне на основі аксіології розвитку людства, антропологічних основ людини в подоланні міждисциплінарних кордонів і філософське усвідомлення руху соціальної матерії, субстанції епохи.

Наша наукова робота ґрунтується на діяльнісному підході. В нашому науковому пошуку ми маємо опору в наступних науково обґрунтованих положеннях.

По-перше, ірраціональне найчастіше відображає повторювані неусвідомлені стратегії життя (в концепції К. Абульханової) [1], які протистоять діяльності цілеспрямованій, результативній, раціональній.

Діяльність як концепт, введений С. Рубінштейном, тривав в значенні суб'єкта життя [10] людини, що діє оптимально в конкретно-історичних умовах. Близьким до нашого підходу є підхід М. Лепського, який розглядав категорію “міри життя” як єдності існування, одушевлення та одухотворення і реалізації її цілісності в дійсності, в діалектичній єдності з мірою смерті [7].

По-друге, положенням у філософському аналізі спрацьовування механізмів пам'яті є розгляд єдності якостей людини як співвідношення з якостями суб'єкта, розробленими в діяльнісному підході. Як зазначав В. Сагатовский: “Якість людської діяльності і її результатів не задається безпосередньо фактом усвідомлення цілей і засобів діяльності. Тому що можна знати, що є кращим, але прагнути до гіршого. Усвідомлення природи добра допоможе лише тому, у кого в “сокровенному внутрішньому” вже є інтенції до нього, хто готовий діяти, знати і усвідомлювати в ім'я добра як вищого життєвого сенсу. Глибинна суть людини не в усвідомленості, а в здатності до смислоукладання і слідування своїм ключовим цінностям, життєвим сенсів. Інтегральні якості людського буття є перш за все смислоосвітлені якості” [11].

Третє положення: не менш актуальним здається розгляд співвідношення теоретичних моделей Г. Попова у вимірі роботи механізмів інтуїції у структурі діяльності М. Кагана та й М. Кветного [3; 5].

Основи філософського осмислення в прикладному значенні було закладено також радянським академіком Г. С. Поповим [8]

На думку академіка Г. С. Попова, завжди, незалежно від бажань або переконань індивіда, існує ключова вимога середовища до нього, а тому вміння працювати з власною пам'яттю, в установлені терміни набути потрібний досвід або згенерувати рішення, що відповідає вимогам оточення, що змінюється, - центральні та за значимістю переважаючі завдання будь-якої епохи для представника будь-якого соціокультурного середовища, що, зокрема, виступає одним з найважливіших аспектів становлення та формування професійного вектору розвитку особистості [8].

Вибір життєвого шляху і подальшої діяльнісної реалізації індивіда – це є важливим аспектом і перспективним полем сучасних досліджень. Роль феномена “інтуїції” в цьому ключі виступає досить значною. Більш того, як зазначалося раніше, більшість виборів (в тому числі, в плані діяльності і професійної самореалізації) здійснюється людиною несвідомо, що не означає “неефективно”. Наприклад, С. Курдюмов і Е. Князева в концепції синергетики переконливо розглянули інтуїцію як самодобудову сенсу через проблему спонтанності, самоорганізації складних невизначених динамічних систем [6]. Саме такою самоорганізованою системою і є людина, що у своїй активності відображає поведінку та діяльність, інтуїцію та цілепокладання.

В. Сагатовський також доводив положення про необхідність діалектичної єдності раціонального та ірраціонального: раціональні процедури діяльності потребують ірраціонального, інтуїції [11].

Різноманіття дослідження пам'яті як основи діяльності потребує постановки методологічної екзистенціальної проблеми єдності минулого, сьогодення і майбутнього, що і є характеристикою середовища пам'яті, породжує феномени “передбачення”, вміння ухвалювати рішення “на ходу”, здатність зорієнтуватися навіть в новій і непізнанній ситуації тощо. Описані особливості виступають найважливішою основою не тільки завдання класу виживання, а й завдання класу створення та управління.

У нашій науковій розвідці ми зупинимося на проблематиці механізмів спрацьовування інтуїції в центральних процесах діяльності, в цілепокладанні та процесі прийняття рішення. Саме на цей аспект звертав увагу з точки зору розгляду фундаментальної причини дослідження пам'яті Г. С. Попов: “Для вас усіх важливо лише одне - живі ви або мертві. Нічого іншого не існує”. Одним з головних відкриттів академіка Г. С. Попова є наступне: “Ядро пам'яті є генератором знання. Знаючи, як відбувається системна генерація, ми можемо описати принципи спрацьовування інтуїції, а отже - і умови, необхідні для ефективної діяльності” [8].

Феноменологія механізмів спрацьовування інтуїції і виступає предметом дослідження цієї наукової статті. Основні ідеї автора пройшли відповідну апробацію в наукових і експедиційних польових дослідженнях 2015 - 2020 р.р.

Наукова новизна дослідження даної статті презентує результати проведеного дослідження, відображає підсумки систематизації знання про принципи спрацьовування інтуїції. З метою опису даних принципів в ході практичної апробації було виведено три евристичні моделі, що дозволяють зобразити роботу даних механізмів.

З точки зору історичного контексту опишемо початкові умови і рівень наукових завдань, які стояли перед академіком Г. С. Поповим у воєнний час. Так, Г. С. Попов свою активну наукову діяльність у дослідженні механізмів навчання і самонавчання людини почав в 1929 р., причому саме наукову, а не викладацьку. До цього “камению спотикання” він людей готував, викладав. І ось, перше завдання наукового характеру було пов'язано з такою категорією, як “ніж”. Коротко викладемо наступне: ключові аспекти завдання полягали в тому, щоб не просто створити умови для людей, які вирушать за лінію фронту, і навчити їх користуватися ножем, але зробити так, щоб в будь-яких умовах (кліматичних, географічних, відсутності якісної зброї або взагалі ножа, тому що його вибили; робота з ножем проти чисельно переважаючого супротивника тощо) людина могла впоратися з поставленим завданням і повернутися живою і неушкодженою. Дане завдання виступало передумовою до дослідження інтуїтивного знання і системи генерування знання моторного, що є основою діяльності людини. І сьогодні “ніж” як демонстраційний вимірювач дозволяє об'єктивно поглянути на цінність прикладних знань про інтуїцію в спеціальних дослідженнях. Навіть при постановці банального експерименту стає зрозуміло, що “думати і розмірковувати” в екстремальній (особливо в бойовій) ситуації, в умовах страху і небезпеки смерті подібно. А тому доводиться діяти оперативно, в умовах невизначеності (ми ніколи не знаємо, що буде робити супротивник) і генерувати такі рішення, що дозволять вижити, та щоб людина спромоглася впоратися з поставленим завданням і повернутися живою і неушкодженою.

У дослідженні “Основи самонавчання: методичні спостереження і рекомендації” Г. С. Попов описує інтуїцію так: “Поштовх в напрямку роздуму, що покликаний перетворити в форму дані, яких в даний момент не існує в пам'яті як єдиної форми, але для існування якої є всі передумови в інформаційних блоках пам'яті конкретної людини” [8].

У цьому формулюванні мається на увазі наступне. “Дані в пам'яті існують як такі, що лежать, мов яблука в коробках. Далі слідує поштовх в напрямку роздуму, і ось людина намагається перетворити вже існуючі у неї в пам'яті дані на нову форму” [8]. Яку саме форму - поки невідомо, нову, але для її утворення всі передумови в інформаційних блоках пам'яті конкретної людини вже існують.

По суті, Г. С. Попов виводить, що є певні дані “А”, вони можуть бути перетворені в якісь інші дані “Б”, і таким чином він виводить перший механізм роботи інтуїції. З дитинства людина звикла цей механізм сприймати як ребус, тобто - як кубик Рубіка, механізм ребуса, загадки, інше. І ця перша форма характеризується малюнком (за умови, що є в пам'яті якісь порожні клітини (незаповнені), які відповідно заповнюються на тлі двох сил) (Див. рис.1, схема “Перший механізм роботи інтуїції”).

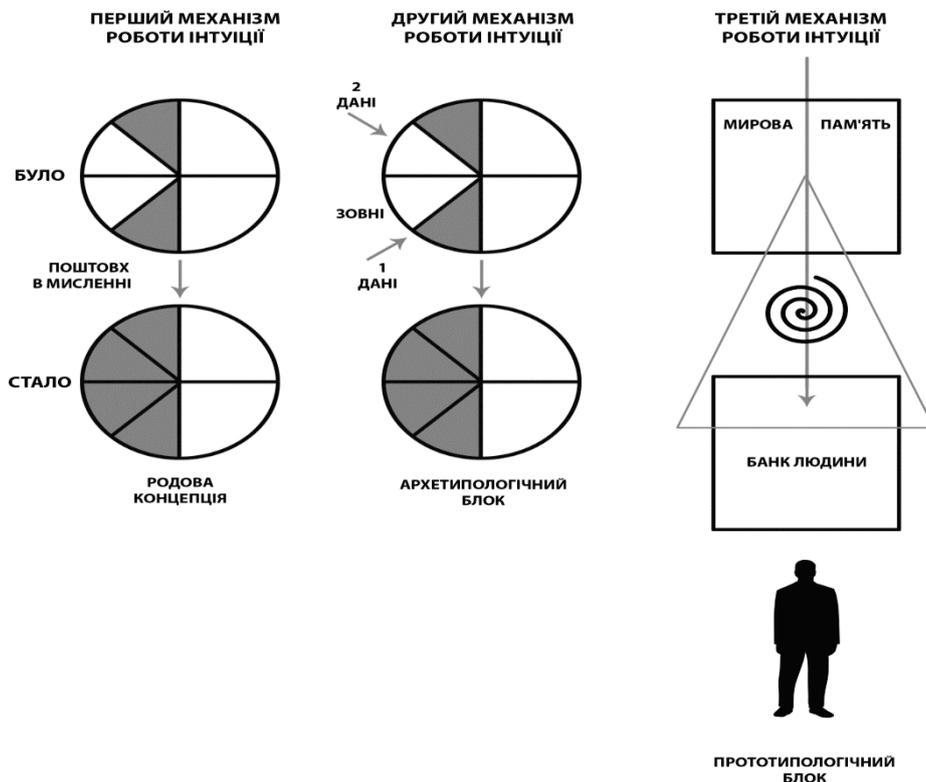

Рис. 1. Три механізми спрацювання інтуїції

Коли йдеться про другий рисунок, то форма 2 говорить про те, що існують не тільки дані самої людини, а й зовнішні дані; саме вони, дані ззовні, і є необхідними для того, щоб заповнилися порожні блоки в пам'яті. Іншими словами, згідно рисунку: у людини є частина даних, а другу частину даних потрібно десь взяти, тобто, почерпнути ззовні. І це теж елемент логічної моделі “кубика Рубіка” (Див. рис. 1, схема “Другий механізм роботи інтуїції”).

По суті, різниця в цих двох формах полягає тільки в тому, що в першому випадку всі дані вже є в наявності, а в другому - певна частина даних відсутня. Так безпосередньо працює інтуїція архетипологічного блоку пам'яті. Тобто, коли ми говоримо про реалізацію поєдинку, або про реалізацію конфлікту, в даному ключі існують і функціонують дві форми інтуїції.

Перша форма: дані всі є, вони просто беруть іншу форму методом перетворення (принцип роботи родової концепції, що

також був описаний Л. Сонді у праці “Я-Аналіз”) [21; 22]. А друга форма - це коли якісь дані є, а якісь потрібно почерпнути ззовні для того, щоб з'явилася нова форма. Цей другий принцип спрацьовування стосується архетипологічного блоку пам'яті. І коли ми розглядаємо ніж (як зовнішній демонстраційний вимірювач), ми розглядаємо поєдинок, а не просту прогулянку з ножем. Саме ніж виступає інструментом виконання бойового завдання або розв'язання будь-якого іншого конфлікту. Відповідно, як вивів Г. С. Попов, коли ми говоримо про систему конструювання “на ходу” або про створення елементів в процесі самого руху - це друга форма, яка генерує створення елементів в ході діяльності.

Перша форма задіює потенціал і субстанцію, що зберігається в блоці пам'яті “родова концепція” (термін Г. Попова) [8] або “родове несвідоме” (термін Л. Сонді) [21; 22].

Крім зазначеного, існує й інша форма інтуїції - інтуїція прототипологічного блоку. І ця інтуїція працює зовсім інакше.

Академік Г. С. Попов на логічній моделі описував це в такий спосіб - на образному прикладі. Припустимо, у людини в наявності існує якась 3-літрова банка, і окремо (умовно “в руках”) банка із знаннями. Відповідно, вся ця система працює як взаємодія двох “банок” або судин: є трілітрова банка, і окремо - банка зі знаннями. (Переформулюємо: окремо банк даних зовні, як частина світової пам'яті, окремо - банк даних самої людини). І знання в банку індивіда просто “наливаються” ззовні, як кефір або інша рідина, якщо лити її в банку [8].

В той момент часу, коли одна крапля такої рідини ззовні потрапила в банк пам'яті людини, вона отримує “інсайт” або осяяння.

Отже, з одного боку, існує певний інформаційний блок, а з іншого - прототипологічний блок пам'яті, тобто, їх два: блок з механізмами і блок з інформацією. Далі, прототипологічний блок пам'яті пов'язаний з третім блоком, світовим, трансцендентним або божественним (що також описував І. Кант).

Відповідно, ми могли б розглянути систему, при якій зі світового блоку перетікає якась субстанція в “людський блок” за допомогою перехідника його прототипологічного блоку. Так виглядає принцип спрацьовування третього механізму інтуїції. В такому випадку виникає запитання: з яких причин ця “вода” або субстанція весь час не летить? Або хоча б тоді, коли людині цю дійсно потрібно?

Розв'язуючи це питання, Г. С. Попов здійснив наступне відкриття: у блоці пам'яті існує кілька систем подачі даних [9].

Як зазначено у праці академіка Г. С. Попова “Феноменологія пам'яті”, існує вертикальна і горизонтальна подача даних. Це форма 1.

І щодо вертикального механізму спрацювання далі наведемо цитату: "...уявімо собі якесь світове сховище, світ весь; дане світове сховище, звичайно, не видно оку людському. Якщо світ ми бачимо, то сховище цієї рідини ми не бачимо, і вона наливається тільки тоді, коли відкриваються шлюзи. Притому шлюзи мають якийсь кодовий замок, схожий на систему допуску цієї інформації зовні. І ось як це працює: припустимо, людина "купила" за 100 карбованців якийсь код - проробляється один оборот, крапля зі світового блоку впала в банку пам'яті людини. Купив за 200 карбованців раз, два - дві краплі впало. Купив за 1 млн. "заклинання" - шлюзи відкриваються і звідти як хлине - і банка повна. Ми назвали б таку банку наповненою "абсолютним знанням". Тобто, по суті, формулювання про те, що інтуїція - це моментальне знання, вірна щодо тільки прототипологічного блоку пам'яті" [9]. У цьому образному прикладі ми бачимо смисловий розгляд образів потоку і шлюзів в єдності біологічного (обмеженого, передумовного) і соціального, доступом до ефективності діяльності в якому є духовне, перш за все в значенні абсолютного, інваріантного знання. Не вдаючись в дискусію про абсолютне та відносне знання, відзначимо, що протиріччя раціонального та ірраціонального в школі Г. Попова розв'язувалося в єдності біосоціальної сутності людини і духовної основи людства, що загалом вірно тільки щодо прототипологічного блоку пам'яті [8]. Г. С. Попов також писав: "Форма 2, горизонтальна. Сукупно так: "Ця форма зберігання даних, в архетипологічному блоці системи якої зберігається інформація. Варто трапитися завданню, як блоки пам'яті починають діяти строго за правилами. І вони між собою взаємодіють" [9].

Детальніше опишемо і третю форму інтуїції, що стосується родової концепції - родової спадщини індивіда. Отже, в блоці пам'яті родової спадщини лежить інформація в рефлексивно-інстинктивній формі. Якщо в інших блоках інформація лежить в аналітичній формі вже оброблена, то в родовому блоці все інакше: вона укладена в рефлексивно-інстинктивній формі [9].

Йдеться безпосередньо про стиль рухів. Дана рефлексивно-інстинктивна форма визначає манеру рухів людини і манеру мови. Ми бачимо, як людина розмовляє (кожна людина розмовляє по-своєму). І ця рефлексивно-інстинктивна форма - це кліше, по суті, перший елемент у всій системі. В ній зберігаються кліше певного роду, які визначають манеру розмовляти і манеру рухатися, манеру жестів, стиль. Біосоціальна сутність людини розгортається в механізмах діалектичної єдності індивідуального і родового, яке є джерелом розвитку цього механізму.

Звернемо увагу на те, що другим блоком після кліше йде сердечник - місце, де лежить набір елементів, які реалізуються в потоці кліше; далі наступний блок - це заступники. "Форма простих реакцій, як проміжна форма, що забезпечує існування до

виникнення необхідного апарату сердечника” [9], тобто, навіть якщо у людини сердечника немає, наприклад, тому, що вона ще не виросла, маленька вона, не навчилася нічому - це не біда. Немає сердечника - все одно в наявності заступники, які забезпечують життєдіяльність людини до виникнення сердечника. Ці з блоку породжують четвертий блок, який порожній. Тобто, кліше, сердечник і заступники породжують четвертий порожній блок, який називається “найкраща рухово-лінгвістична форма”. По суті, коли працює заступник сердечника, то утворюються кращі діяльнісні заступники [9].

Розглянемо, як вони утворюються. Існують 4 форми створення четвертого блоку.

“Перша форма - це копіювання (припустимо, людина щось побачила і спробувала за кимось повторити). Але це не все, є й інша форма. Блок може виникнути спонтанно в результаті приватної тривалої якоїсь реакції. Що це означає? Вона (людина) в одній площині, скажімо, постійно діє, і у неї вже купу “шишок набито”, і вона знає яку кришку можна чіпати, яку не можна. Яка гаряча, яка ні. У неї вже на рівні інтуїції існує знання: біла кришка - не чіпати. Червона – можна торкатись” [9].

За суттю, частотність позитивних реакцій, як мені мої вчителі пояснювали, визначає другий спосіб виникнення кращих рухово-лінгвістичних форм. Тобто те, що виходить у людини, накопичується в її пам'яті в цьому блоці.

Знайдене рішення шляхом спонтанного пошуку. Найчастіше люди називають це в повсякденності “методом наукового тикуну” (як ніби індивід зібрався натискати на всі кнопки і дивитися, що з того вийде). Знайдене ж рішення відправляється в четвертий блок, де і зберігаються кращі форми.

Світовим і фундаментальним (так само як і несподіваним для нього самого) стало наступне відкриття [9]: “Ядро пам'яті є генератором знання людини”. Логічно це можна розглянути так. Все залежить від того, який блок пам'яті людина експлуатує. Зовні, на поведінці людини і реалізації його діяльності цей вибір експлуатованого блоку пам'яті сприймається як рівень розвитку особистості (ким виступає індивід в конкретній ситуації: у нього поведінка дитини, підлітка або дорослої людини).

По суті, положення в ієрархії пам'яті та ядро визначають, який доступ до знань людині відкритий.

- **Родова концепція** - біологічні (“тваринні”), найпростіші скопійовані навички і рухи. Тут відбувається біологічна, передумовна для людини і соціокультурна поведінка, що пов'язана з нормами і формами соціальної поведінки на родовому рівні, що визначає на першому етапі розвиток індивіда в соціальних відносинах, в діалектичній єдності індивідуального і родового [8; 21].

- **Архетипологічний блок** - система розв'язання конфлікту між "вмію і знаю" і "вимагає середовище". Цей блок відображає рішення не тільки біосоціального в людині, а й діалектичної єдності поведінки і діяльності [9; 13].

- **Прототипологічний блок** - нове знання, яке раніше не існувало (передумова до вирішення завдань класу створення). В цьому блоці знаходить відображення центру для сутнісних сил людини, що реалізуються в діяльності - творчості, створенні нового, новаторстві [8; 9].

Одним з питань, поставлених на дослідження, було питання про пусковий механізм: про ту послідовність, яка "спонукає" систему до спрацьовування. Емпіричним шляхом, на підставі порівняльного аналізу роботи механізмів пам'яті Г. Попов прийшов до висновку, що таким пусковим механізмом може виступати дисципліна [9].

Як і К. Абульханова-Славська, яка стверджувала, що однією з важливих характеристик особистості є відповідальність [1], Г. Попов вивів таку характеристику як дисципліна [9].

"Дисципліна і є чинником, який визначає рівень розвитку особистості". Далі: "... тобто, чим вище рівень дисципліни, тим більш високого рівня буде знання, що генерується". За фактом, чим вищим у людини є рівень дисципліни, тим вище для неї генерується знання її ядром пам'яті. Припустимо, індивід не дисциплінований, знаходиться практично на рівні біологічному, на рівні "тварини" - значить, інтуїція згенерує тільки звірині навички (бігати, стрибати, відбирати, ховатися, закопувати щось в нору, відкладати тощо) [9]. Розвиток інтуїції визначено діалектичним протиріччям індивідуального і родового. Індивід піднімається на другий рівень (і, що важливо, продовжує бути дисциплінованим) - йому надаються знання рівня архетипологічного блоку пам'яті, а попередні навички вже перетворюються на знання, доводяться до досконалості в розв'язанні діалектичного протиріччя поведінки і діяльності.

Академік Г. С. Попов, враховуючи дані напрацювання і відкриття при формуванні системи самонавчання людини, на досягнутому не зупинився. Він писав так: "Однак, рівень дисципліни буде плавати у людини. Вона то дисциплінована, то не дисциплінована. Що в цьому випадку відбудеться? Тоді ядро буде перемикає генерацію рівня знання з одного генератора на інший". Тобто, припустимо, людина умовно зайняла крайнє верхнє положення - у неї все в порядку, вона експлуатує найефективніший життєвий підхід. Дисципліна впала до другого блоку - шлюзи "стоп", зупинка і перезапуск ядра, а потім - генерація знань нижчого порядку. Припустимо, попередні шлюзи закриваються, людина впала до звіра. Тепер зупиняються два кубика Рубіка, голова в людини не працює, розумна функція не реалізується. Інтуїція у

вигляді двох перших кубиків вже не спрацьовує, залишаються тільки звирині навички” [8].

За академіком Г. С. Попов: “Генерація відбувається при стійкому положенні, а воно визначається невідомим часовим інтервалом. Відповідно, чим довше статус дисципліни, тим вище амплітуда генерації знання ядром пам'яті” [9].

Так виникає питання: що визначає рівень дисципліни? Тобто, з якого моменту починається генерація знань нового рівня? Запорукою управління першим блоком і першою формою спрацьовування інтуїції виступає грамотне виховання людини, при якому основа основ - це дисципліна [9]. Коли людина в ієрархії пам'яті піднімається на другий рівень - це мораль, тобто, це допуски “що можна і до якої межі”. У цьому ключі йде мова про межі, тобто, людина показала, що вона може дотримуватися дисципліни, - може переходити на другий рівень, моральний, визначати вже наступний блок “до якої межі можна” (за С. Лейбоном) [18]. І третє - це доктрина або обраний усвідомлено ефективний життєвий підхід.

Розуміння ключових механізмів спрацьовування пам'яті і генерації інтуїтивного знання, що відповідає вимогам середовища і поставлених завдань, - це важливий крок для індивіда на шляху до ефективної і керованої професійної реалізації, її тактичної і стратегічної системи розв'язання та виконання завдань в житті і діяльності, вибору ефективних і справедливих моделей поведінки, як їх описує Г. Гігеренцер [16].

У нашому розвитку знань школи Г. Попова ми підтримуємо традиції тих закономірностей, які стали принципами практичної діяльності, вносячи ідеї новаторства в дослідження механізмів діяльності, в розв'язання протиріч як джерела розвитку [1; 7; 10].

Висновки. Проведене дослідження розкриває перспективи вивчення аналізу спрацьовування механізмів інтуїції, які безпосередньо визначають не тільки систему роботи інтуїції, але й її якість, що наочно розкриваються у вигляді поточної діяльності людини. Саме ці аспекти, що потребують осмислення, виступають основою несвідомої поведінки людини, а часом і причиною її невдач, помилок (або навпаки, некерованих досягнень), що важливо для розуміння причин соціальної поведінки людини, а також аспектів її професійного зростання і становлення.

Новаторство даної статті полягає у висвітленні результатів проведеного дослідження, що відображає підсумки систематизації знання про принципи спрацьовування інтуїції.

По-перше, дослідження діалектичного протиріччя раціонального і ірраціонального, джерела розвитку діяльності, дозволили описати як поле механізмів інтуїції в діяльності, так і категоріальні демаркації з іншими критеріями системного спрацьовування механізмів пам'яті, а саме: прототипологічного блоку, архетипологічного і блоку родового несвідомого.

По-друге, у дослідженні принципів як пізнаних закономірностей, що їх покладено в основу практичної діяльності, а саме принципів інтуїції, було представлено модель пам'яті, яка складається з трьох механізмів та відповідних трьох структурних блоків: а) механізм інтуїції, що ґрунтується на прототипологічному блоці; б) механізм інтуїції, основою якого є архетипологічний блок пам'яті; в) механізм інтуїції, основою якого є блок родового несвідомого пам'яті.

По-третє, описано логічні принципи, що визначають процеси формування інтуїтивного знання в різних блоках даних пам'яті людини.

По-четверте, представлено відкриття щодо існування в блоках пам'яті кількох систем подачі даних (вертикальна і горизонтальна подача даних), що важливо враховувати при вирішенні завдань тренування, ефективного самонавчання і набуття навичок.

По-п'яте, на підставі логічних моделей описано принципи формування “допусків” людини до різних рівнів знання та їх подальшої експлуатації.

По-шосте, що особливо важливо, виведено, що дисципліна виступає ключем до самоосвіти і самонавчання і є центральним компонентом становлення особистості та “допуском” до повноцінної роботи всіх блоків пам'яті людини. Описана академіком Г.С. Поповим система (в тому числі, що пройшла апробацію як в дослідженнях кабінетного спрямування, так і в експедиційних наукових рейдах, поїздках, проектах) показала, що, дійсно, ця система дозволяє підготувати експерта або професіонала так, що він буде здатний ухвалювати ефективні і результативні рішення навіть за умов повної невизначеності (чужа країна, невідома мова та т.ін.), при відсутності або в умовах гострої нестачі часу.

Дані викладені ключові позиції розкривають нові **перспективні напрямки** наукових досліджень як в сфері філософської антропології, соціології, глибинної психології, так і широкої сфери розв'язання та виконання щоденних завдань, що вимагає розробки методичних систем, рекомендацій і матеріалів, які сприятимуть ефективному самонавчанню людини.

Список використаних джерел:

1. Абульханова-Славская, КА 1991. ‘Стратегия жизни’, Москва: *Мысль*, 299 с.
2. Епштейн, С 2010. ‘Демістифікуючи інтуїцію: що це таке, що вона робить і як вона працює’, *Психологічний вісник, № 21*, с. 295-312.
3. Каган, МС 1974. ‘Человеческая деятельность (Опыт системного анализа)’, Москва: *Политиздат*, 328 с.
4. Канеман, Д 2004. ‘Контурі обмеженої раціональності: можливості інтуїтивних суджень і вибору’, *Ековест, Т. 4, № 4*, Москва : *Ексмо*, с. 540-592.

5. Кветной, МС 1974. 'Человеческая деятельность: сущность, структура, типы (социологический аспект)', Саратов: *Изд-во Саратовского университета*, 224 с.
6. Курдюмов, С & Князева, Е 1994. 'Інтуїція як само добудова', *Питання філософії, № 12*, с. 110-122.
7. Лепский, МА 2000. 'Світ і тінь соціальної перспективи', Київ: *Молодь*, 410 с.
8. Попов, ГС 1951. 'Основи самонавчання: методичні спостереження і рекомендації', *Рукопис, Архів ІІІ (Інститут Пам'яті) Ф. 3 (Фонд "Спадщина академіка Г. Попова" м Відень 1940), Оп. 2, 1951 рік. Д. 1. Фк.1-6. с. 72-83.*
9. Попов, ГС 1951. 'Феноменологія пам'яті: основні методичні підходи до дослідження пам'яті людини', *Рукопис, Архів ІІІ (Інститут Пам'яті) Ф. 3 (Фонд "Спадщина академіка Г. Попова" м. Відень 1940), Оп. 2, 1951 рік. Д. 6. Фк.1-4. с. 15-24.*
10. Рубинштейн, СЛ 2003. 'Бытие и сознание. Человек и мир', сост. Брушлинский, АВ & Абульханова-Славская, КА, СПб: *Изд-во "Питер"*, 512 с.
11. Сагатовский, ВН 1999. 'Философия развивающейся гармонии', в 3-х ч, Ч. 3: *Антропология*. СПб.: ООО "Петрополис", 288 с.
12. Степаносова, ОВ 2004. 'Інтуїтивні компоненти в процесі прийняття рішень', *Дискурс*, Москва: *Мысль*, 208 с.
13. Юнг, КГ 1995. 'Инстинкт и бессознательное', СПб: "Ювента", М.: "Прогресс-Универс", с. 326-328.
14. Betsch, T 2017. 'The nature of intuition and its neglect in research on judgment and decision making', Oxford: *Oxford University Press*, p. 304-356.
15. Epstein, S 2003. 'Cognitive-experiential self-theory of personality', eds Millon T & Lerner MJ, *Comprehensive Handbook of Psychology, Vol. 5: Personality and Social Psychology*, Hoboken, NJ : *Wiley & Sons*, p. 159-184.
16. Gigerenzer, G 2002. 'Adaptive Thinking. Rationality in the Real World (Evolution and Cognition)', Oxford : *Oxford University Press*, 360 p.
17. Hogarth, RM 2003. 'Educating intuition: a challenge for the XXI century', Barcelona : *Els Opuscles del CREI*, № 13, p. 1-30.
18. Leybourne, S & Sadler-Smith, E 2006. 'The role of intuition and improvisation in project management', *International Journal of Project Management, Vol. 24*, p. 483-492.
19. Sadler-Smith, Eugene & Shefy, Erella 2004. 'The intuitive executive: Understanding and applying "gut feel" in decision-making', *Academy of Management Executive, Vol. 18, No. 4*, p. 76-91.
20. Stanovich, K & West, RF 2000. 'Individual Differences in Reasoning: Implications for the Rationality Debate?' *Vol. 23 : Behavioral and Brain Sciences*, p. 645-726.
21. Szondi, L 1956. 'Ich-Analyse, Die Grundlage zur Vereinigung der Tiefenpsychologie', Teil 1, Bern: *Hans Huber*, 340 p.
22. Szondi, L 1995. 'Freiheit und Zwang im Schicksal des Einzelnen', Bern: *Hans Huber*, 576 p.

References:

1. Abulhanova-Slavskaya, KA 1991. 'Strategiya zhizni (The Life strategy)', Moskva: *Mysl*, 299 s.
2. Epshtejn, S 2010. 'Demistifikuyuchi intuyiciyu: sho ce take, sho vona robit i yak vona pracuyeye (Demystifying the Intuition: what it is, what it does and how it functions)', *Psihologichnij visnik*, № 21, s. 295-312.
3. Kagan, MS 1974. 'Chelovecheskaya deyatelnost (Opyt sistemnogo analiza) (Human Activities (System Analysis Experience))', Moskva: *Politizdat*, 328 s.
4. Kaneman, D 2004. 'Konturi obmezhenoyi racionalnosti: mozhlivosti intuyitivnih sudzhen i viboru (Contours of limited rationality: the possibilities of intuitive judgments and elections)', *Ekovest*, T. 4, № 4, Moskva : *Eksmo*, s. 540-592.
5. Kvetnoj, MS 1974. 'Chelovecheskaya deyatelnost: sushnost, struktura, tipy (sociologicheskij aspekt) (Human activity: essence, structure, types (sociological aspect))', Saratov: *Izd-vo Saratovskogo universitetata*, 224 s.
6. Kurdyumov, S & Knyazeva, E 1994. 'Intuyiciya yak samodobudova (Intuition as self-statement)', *Pitannya filosofiyi*, № 12, s. 110-122.
7. Lepskij, MA 2000. 'Svit i tin socialnoyi perspektivi (Light and Shadow of Social Perspective)', Kiyiv: *Molod*, 410 s.
8. Popov, GS 1951. 'Osnovi samonavchannya: metodichni sposterezheniya i rekomendaciyi (Basics of self-study: methodological observations and recommendations)', *Rukopis, Arhiv IP (Institut Pam'yati) F. 3 (Fond "Spadshina akademika G. Popova" m Viden 1940), Op. 2, 1951 rik. D. 1. Fk.1-6. s. 72-83.*
9. Popov, GS 1951. 'Fenomenologiya pam'yati: osnovni metodichni pidhodi do doslidzhennya pam'yati lyudini (Memory phenomenology: basic methodological approaches to human memory research)', *Rukopis, Arhiv IP (Institut Pam'yati) F. 3 (Fond "Spadshina akademika G. Popova" m. Viden 1940), Op. 2, 1951 rik. D. 6. Fk.1-4. s. 15-24.*
10. Rubinshtejn, SL 2003. 'Bytie i soznanie. Chelovek i mir (Existence and Consciousness. Human and the World)', sost. Brushlinskij, AV & Abulhanova-Slavskaya, KA, SPb: *Izd-vo "Piter"*, 512 s.
11. Sagatovskij, VN 1999. 'Filosofiya razvivayushejsya garmonii (Harmony Development Philosophy)', v 3-h ch, Ch. 3: Antropologiya. SPb.: *OOO "Petropolis"*, 288 s.
12. Stepanosova, OV 2004. 'Intuitivnye komponenty v processe prinyatiya reshenij (Intuitive components in decision-making process)', *Diskurs*, Moskva: *Mysl*, 208 c.
13. Yung, KG 1995. 'Instinkt i bessoznatelnoe (Instinct and Unconscious)', SPb: "Yuventa", M.: "Progress-Univers", s. 326-328.
14. Betsch, T 2017. 'The nature of intuition and its neglect in research on judgment and decision making', Oxford: *Oxford University Press*, p. 304-356.
15. Epstein, S 2003. 'Cognitive-experiential self-theory of personality', eds Millon T & Lerner MJ, *Comprehensive Handbook of Psychology, Vol. 5: Personality and Social Psychology*, Hoboken, NJ : *Wiley & Sons*, p. 159-184.
16. Gigerenzer, G 2002. 'Adaptive Thinking. Rationality in the Real World (Evolution and Cognition)', Oxford : *Oxford University Press*, 360 p.

17. Hogarth, RM 2003. 'Educating intuition: a challenge for the XXI century', Barcelona : *Els Opuscles del CREI*, № 13, p. 1-30.
18. Leybourne, S & Sadler-Smith, E 2006. 'The role of intuition and improvisation in project management', *International Journal of Project Management*, Vol. 24, p. 483-492.
19. Sadler-Smith, Eugene & Shefy, Erella 2004. 'The intuitive executive: Understanding and applying "gut feel" in decision-making', *Academy of Management Executive*, Vol. 18, No. 4, p. 76-91.
20. Stanovich, K & West, RF 2000. 'Individual Differences in Reasoning: Implications for the Rationality Debate?' Vol. 23 : *Behavioral and Brain Sciences*, p. 645-726.
21. Szondi, L 1956. 'Ich-Analyse, Die Grundlage zur Vereinigung der Tiefenpsychologie', Teil 1, Bern: *Hans Huber*, 340 p.
22. Szondi, L 1995. 'Freiheit und Zwang im Schicksal des Einzelnen', Bern: *Hans Huber*, 576 p.

DOI 10.33930/ed.2019.5007.22(4)-8

УДК 378.013.3

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

ENSURING THE QUALITY OF HIGHER EDUCATION IN CONTEXT OF THEORY OF INSTITUTIONALISM

О. П. Кивлюк

I. O. Morduoc

Актуальність дослідження. Очевидність інституційної кризи в освіті стає незаперечною в умовах глобалізованої соціальності, яка формується завдяки технічній сингулярності, віртуалізації реальності, мережевої комунікації, діджиталізації т.д. з врахуванням світової пандемії та запроваджених карантинних заходів. Відбуваються практично неконтрольовані зміни, що формують "іншу" новітню модель освіти, як з точки зору функціонування соціального інституту так і в контексті системи забезпечення її якості.

Постановка проблеми.

Urgency of the research. The evidence of an institutional crisis in education becomes undeniable under the globalized sociality, which is formed due to technical singularity, virtualization of reality, network communication, digitalization, etc. Taking into account the global pandemic and the quarantine measures introduced, almost uncontrolled changes that form a "different" new model of education, both in terms of the functioning of a social institution and in the context of a system for ensuring its quality, are taking place.

Target setting. The